

การใช้ภาษาในวรรณกรรมเรื่องควีในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

The

สาทิต แทนบุญ (Satid Tanboon) , มาลินี แทนบุญ (Malinee Tanboon) *

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความที่นำเสนอ การใช้ภาษาในวรรณกรรมเรื่องควี ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องควีแต่งเป็นกลอน มีเพลงประกอบการแสดง และเพลงหน้าพาทย์ปรากฏอยู่ในปัญญาสชาดก คือ พหุลาวีชาดก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงนำเนื้อเรื่องบางตอนมาทรงพระราชนิพนธ์ สารัตถะในวรรณกรรมเรื่องควี คือ ท้าวสนนุราชเก็บผอบของนางจันท์สุดาได้ พระองค์หลงใหลนาง จึงประกาศหาเจ้าของผอบ ยายเฒ่าที่ศึประสาธ ข้างเก่าของนางจันท์สุดาพาตัวนางจันท์สุดามาถวายได้สำเร็จ ท้าวสนนุราชกระทำทุกวิถีทางที่จะให้นางจันท์สุดารับรัก แต่ไม่สำเร็จ เมื่อหลวชัยก็รู้ว่าควีมีภัย จึงออกตามหาควีและช่วยชีวิตไว้ได้ แล้วปลอมเป็นฤๅษีไปรับอาสาท้าวสนนุราชชุบตัวให้เป็นหนุ่ม ขณะทำพิธีชุบตัวก็ผลักท้าวสนนุราช ตกลงในกองไฟ และให้ควีปรากฏตัวแทน นางคันธมาลีเข้าใจผิดคิดว่าควีคือท้าวสนนุราชของค์ชุบ ภายหลังนางคันธมาลีทราบความจริง นางจึงส่งสาส์นให้ไวยทัตซึ่งเป็นหลานมาช่วยรบกับควี แต่ไวยทัตแพ้ สุดท้ายนางคันธมาลี ไวยทัต และยายที่ศึประสาธถูกประหาร บทละครนอกเรื่องควี นอกจากจะสร้างอารมณ์ขันและความสนุกสนานแก่ผู้อ่านแล้ว ยังแสดงข้อคิดเรื่องโทษของความมัวเมาหลุ่มหลงในความรักจนเกิดภัยแก่ตนเอง แสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นกษัตริย์มีอำนาจ และเมื่อมีความลุ่มหลงสตรี อาจทำให้ขาดสติได้ ส่วนด้านการใช้ภาษา ได้แก่ การใช้ถ้อยคำคล้องจอง การใช้คำที่เป็นภาษิต การใช้คำราชาศัพท์โดยไม่เคร่งครัด การใช้คำซ้ำ และการใช้คำแทนชื่อเพื่อบอกลักษณะ นอกจากนี้ยังมีบทบาทในฐานะที่เป็นบทประพันธ์เพื่อใช้ในการแสดงละคร

คำสำคัญ :วรรณกรรม,ควี , พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

* อาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

* Chanthaburi College of Dramatic Arts , Bunditpatanasilpa institute

Key words: Literature , Kawee, Pra

บทนำ

สังคมไทยมีบทละครเกิดขึ้นตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา และเจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับมา โดยเฉพาะในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นับว่าเป็นยุคที่มีความเจริญทางด้านวรรณกรรมสูงสุดสมัยหนึ่ง เพราะพระมหากษัตริย์ทรงสนพระทัยในวรรณกรรม และทรงอุปถัมภ์กวีด้วย กวีเด่นๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เจ้าพระยาพระคลัง (หน) สุนทรภู่ (กุหลาบ มลลิกะมาศ, 2533, น. 138 - 139)

วรรณคดีบทละคร เป็นวรรณคดีสำหรับการอ่าน และใช้เป็นบทสำหรับการแสดงด้วย เช่น บทพากย์โขน หรือบทละคร ฯลฯ ก็ใช้ประกอบบทแสดง เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ของวรรณคดีไทยนั้น จะเน้นด้านความงาม ความประพจน์ เน้นเรื่องจินตนาการ เน้นเรื่องความยิ่งใหญ่ของอดีต เช่น เรื่องยักษ์ สวรรค์ นรก ที่สำคัญที่สุดเน้นศิลปะของการเรียบเรียงถ้อยคำ วรรณคดีไทยในอดีตมีลักษณะเด่นประการหนึ่ง คือลักษณะที่เป็นการหลีกเลี่ยงจากอารมณ์ร้ายและสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย ออกไปสู่ความ อภิรมย์ หลีกหนีจากอารมณ์อันเป็นมลทินทั้งหลายไปสู่ความสำราญ ความภิรมย์อย่างแท้จริงของ วรรณคดี (สมถวิล วิเศษสมบัติ, ม.ป.ป., น.5) นอกจากนี้วรรณคดีบทละคร ยังเป็นงานเขียนที่แต่งขึ้น เพื่อใช้แสดงละคร ส่วนใหญ่ประพันธ์ด้วยกลอนมีการกำกับเพลงหน้าพาทย์ประกอบ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, 2556, น.10)

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยสนพระราชหฤทัยทางด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ ทางด้านประติมากรรม ได้ทรงปั้นหุ่นพระพักตร์พระพุทธรธรรมิศรราชโลกธาตุดิลก ซึ่งเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม และได้ทรงแกะสลักบานประตูพระวิหารวัดสุทัศน์เทพวรารามเป็นรูปธรรมชาติทั้งดงามยิ่ง ทางด้านดุริยางคศิลป์ ได้ทรงพระราชนิพนธ์ทำนองเพลงบุหลันลอยเลื่อน บุหลันลอยลอยฟ้า หรือสรรเสริญพระจันทร์ ซึ่งเป็นเพลงไทยเดิมที่ไพเราะและเคยใช้เป็น เพลงสรรเสริญพระบารมีอยู่สมัยหนึ่ง ทางด้านวรรณศิลป์ ทรงพระปรีชาสามารถในการพระราช นิพนธ์คำประพันธ์เป็นอนาถา ยิ่ง ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีหลายเรื่อง นอกจากนี้ยังโปรดให้ ประชุมกวีช่วยกันแต่ง แก่ไข และปรับปรุงบทละครให้ไพเราะ น่าฟังสอดรับกับจังหวะและกระบวน

ำ ทำให้การละครและวรรณคดีในสมัยนี้เจริญรุ่งเรือง พระองค์ทรงเป็นอัครศิลปินอย่างแท้จริง โดยเฉพาะด้านการพระราชนิพนธ์วรรณกรรม

วรรณกรรมในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หรือรัชกาลที่ 2 นั้นส่วนใหญ่เป็น คำประพันธ์ประเภทกลอน ไม่ว่าจะเป็น อิเหนา รามเกียรติ์ ไชยเชษฐ์ มณีพิชัย สังข์ทอง ไกรทอง รวมทั้งคำวี

บทละครเรื่องคำวีที่ทรงพระราชนิพนธ์นั้นมีอยู่ 4 ตอน ได้แก่ ตอนท้าวแสนนุราชหานางหม่อม ตอนท้าวแสนนุราชขบถ ตอนนางคันธมาลีขึ้นเฝ้า และตอนพระคำวีรบไวทิต

คำวีมีเนื้อความเหมือนกับเสือโคคำฉันท จับความตั้งแต่ท้าวแสนนุราชหลงใหลหม่อมของนางจันทร์สุตา จึงใช้ให้นางทัศนประสาธไปนำนางจันทร์สุตามาถวาย จนกระทั่งถึงพหลวิชัย และคำวีตามนางจันทร์สุตาไปลงฆ่าท้าวแสนนุราชได้สำเร็จ คำวีได้อภิเษกกับนางจันทร์สุตา (สนธิ ตั้งทวี, 2528, น.130)

เรื่องคำวีนั้น เดิมอยู่ในหนังสือปัญญาสาตก ซึ่งปัญญาสาตกมีคุณค่ามากมายจนแพร่หลาย โดยมีการนำเรื่องเหล่านี้มาแต่งเป็นวรรณคดีหลายประเภทด้วยกัน คือ พหุลาวีชาตก ได้นำมาแต่งเป็นกลอนบทละครนอก พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ทำนองนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ กล่าวถึงลูกเสือและลูกโค ซึ่งพระฤๅษีชุบให้เป็นมนุษย์ หลังจากนั้นทั้งสองคนก็ออกตระเวนผจญภัยไปในที่ต่าง ๆ อย่างน่าตื่นเต้น (สุชาติ หงษา, 2549, น. 46)

บทละครนอกเรื่องคำวีสมัยอยุธยาเป็นต้นเค้าของบทละครนอกเรื่องคำวี พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งทรงเลือกเฉพาะตอนที่เห็นว่าเหมาะแก่การละครมาปรับปรุง แก้ไขสำนวนกลอนให้ไพเราะขึ้น เรื่องคำวีที่เป็นบทพระราชนิพนธ์เริ่มเรื่องตั้งแต่ท้าวแสนนุราชได้มอบใส่หม่อมมาจนถึงคำวีฆ่าไวทิต ดำเนินความตามเรื่องเดิมทั้งหมดสำนวนกลอนในบทพระราชนิพนธ์ที่ไพเราะคมคายมีอยู่หลายตอน ดังบทกลอนที่ว่า

เมื่อนั้น	ท้าวแสนนุราชเกษมศรี
มาต้อนรับขับสู้พระมุนี	ให้ขึ้นนั่งยังที่แท่นรัตน
พระเคารพนบอบนมัสการ	ประเคนพานหมากพลูเกสร
ร้องเรียกเสนาเข้ามาพัด	ปฏิบัติวิธธากพระอาจารย์
บทที่เน้นคำก็มีความไพเราะ ดังบทกลอนที่ว่า	
บัดนั้น	เสนีเหน้อยเหน็ดเที่ยวเตร็ดเตร่
ถึงบ้านหมอรอฟังยังลั้งเล	ทอคะแนนเวลาสักห้าโมง

ได้ยินเสียงคนผู้อยู่หน้า	เล่นหมากรุกหรือสภาพดูจาโยง
จึงข้ามร่องย่องย้อมมาริมโรง	ฝ่าไปรงเป็นช่องเมียงมองดู
เห็นหนุ่มหนุ่มนั่งล้อมพร้อมหน้า	ขอคาถาตามอวดจ้ออยู่
ค่อยเคาะเปาะเข้าที่เสาประตู	ถามหาตาครูดูท่วงที

หรือเกี่ยวกับสำนวนไทย ในเรื่องการการไม่ไว้วางใจ ดังบทกลอนที่ว่า

อันเชื้อชาติข้างสารแลงเห่า	ข้าเก่าเมียรักอย่าวางจิต
ทั้งสืออย่างมักล้างเอาชีวิต	เจ้าไม่จำทำผิดจึงบรรลัย

วรรณกรรมเรื่องคำวิ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นวรรณกรรมที่น่าสนใจ กระบวนกลอนไพเราะ คมคาย แม้จะเป็นวรรณกรรมประเภทกลอนบทละคร แต่ก็มีการใช้ภาษาที่สื่อตรงไปตรงมา ถึงพร้อมด้วยการใช้ภาษา ทำให้เนื้อเรื่องชวนติดตาม จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการใช้ภาษาในวรรณกรรมเรื่องคำวิในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสารัตถะในวรรณกรรมเรื่องคำวิ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
2. เพื่อศึกษาการใช้ภาษาในวรรณกรรมเรื่องคำวิ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบถึงสารัตถะในวรรณกรรมเรื่องคำวิ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
2. เพื่อให้ทราบการใช้ภาษาในวรรณกรรมเรื่องคำวิ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาวรรณกรรม เรื่องคำวิซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

วรรณกรรม หมายถึง งานประพันธ์

คำวิ หมายถึง บทละครฉบับที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หมายถึง พระมหากษัตริย์องค์ที่ 2 แห่งกรุง

รัตนโกสินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธี

การศึกษาวิจัยเอกสารในรูปแบบต่างๆทั้งที่เป็นงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการ

2. การตรวจสอบข้อมูลในการวิจัย ใช้วิธี

การวิพากษ์ โดยตรวจสอบข้อมูลเอกสารด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสาร

3. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย ใช้วิธี

3.1 การตีความเพื่อจับกลุ่มข้อมูลเป็นหมวดหมู่โดยจำแนกตามประเด็น ทางการ
ใช้ภาษา

3.2 การตีความในเชิงเหตุและผลวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆตามกรอบที่กำหนดใน
ขอบเขตการศึกษา

3.3 สรุปผลการวิเคราะห์

4. การนำเสนอผลการวิจัย นำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ในลักษณะความเรียง

5. ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ใช้วิธี

5.1 เก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาเอกสาร จากแหล่งข้อมูลต่างๆ

5.2 กำหนดกรอบความคิด

5.3 กำหนดเค้าโครงการวิจัย

5.4 ตรวจสอบข้อมูลเอกสาร

5.5 วิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ข้อมูล

5.6 สรุปผลการวิเคราะห์

5.7 นำเสนอผลการวิจัย

ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเป็นกวีที่มีความสามารถเป็นอย่างยิ่งในการเลือกสรรถ้อยคำ สำนวน และการเปรียบเทียบให้ใกล้เคียงกับที่ชาวบ้านใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย โดยแบ่งลักษณะการใช้ภาษาในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ
ได้ ดังต่อไปนี้

1. การใช้ถ้อยคำคล้องจอง

2. การใช้คำที่เป็นภาษิต

3. การใช้คำราชาศัพท์โดยไม่เคร่งครัด

4. การใช้คำซ้ำ

5. การใช้คำแทนชื่อเพื่อบอกลักษณะ

1. การใช้ถ้อยคำคล้องจอง ลักษณะอย่างหนึ่งของคนไทยที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน คือ เวลาพูดจากันมักจะใช้คำพูดคล้องจองกัน คำพูดคล้องจองกันนี้บางครั้งอาจจะเป็นคำที่มีความหมายทั้งคู่ เช่น ผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้ลากมาดี ตกปลงใจ ในวรรณกรรมเรื่องคารวิปราภพคำคล้องจองอยู่ในคำว่า โมโหโกรธา ดังบทกลอนที่ว่า

โกรธหรือน้องรักว่าพลักไส	เจ็บปวดเป็นกระไรดวงใจพี่
หยอกกันเมื่อกระนั้นยิ่งกว่านี้	ไม่พอที่จะโมโหโกรธา

“โมโหโกรธา” เป็นถ้อยคำคล้องจองที่แยกได้เป็น 2 คำ คือ โมโห และ โกรธา

อีกตัวอย่างหนึ่ง คำว่า ต้อนรับขับสู้, ปฏิบัติวัดถาก ดังบทกลอนที่ว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสนนุราชเกษมศรี
มา <u>ต้อนรับขับสู้</u> พระมุนี	ให้ขึ้นนั่งยังที่แท่นรัตน
พระเคารพนบอบมนัสการ	ประเคนพานหมากพลูเกสร
ร้องเรียกเสนาเข้ามาพัด	<u>ปฏิบัติวัดถาก</u> พระอาจารย์

“ต้อนรับขับสู้” เป็นถ้อยคำคล้องจองที่แยกได้เป็น 2 คำ คือ ต้อนรับ และ ขับสู้

“ปฏิบัติวัดถาก” เป็นถ้อยคำคล้องจองที่แยกได้เป็น 2 คำ คือ ปฏิบัติ และ วัดถาก

2. การใช้คำที่เป็นภาษิต ในชีวิตประจำวันของคนไทยมักจะนิยมกล่าวหรือพูดข้อความที่เป็นคติเตือนใจให้ผู้ฟังคิดโดยทางอ้อม หรือกล่าวภาษิตเพื่อประชดประชัน ในวรรณกรรมเรื่องคารวิพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก็ทรงกำหนดให้ตัวละครกล่าวถ้อยคำที่เป็นภาษิตที่แตกต่างกันไป ดังนี้

2.1 ใช้เพื่อสั่งสอน ดังตอนที่หลวิชัยสั่งสอนคารวิที่หลงบอกความลับเรื่องพระขรรค์แก่นางจันท์สุตา จนเป็นเหตุให้คารวิเกือบสิ้นชีวิต หลวิชัยยกคำกล่าว ดังบทกลอนที่ว่า

อันเชื้อชาติช่างสารเลงเห่า	ข้าเก่าเมียรักอย่าวางจิต
ทั้งสี่อย่างมักล้างเอาชีวิต	เจ้าไม่จำทำผิดจึงบรรลัย

ตัวอย่างอีกตอนหนึ่ง คือ หลังจากที่ถูกขู่ท้าวสนนุราชให้เป็นหนุ่มแล้ว นางคันทมาลีเข้าใจผิดว่า คือท้าวสนนุราช จึงเกิดการหึงหวงและทะเลาะวิวาทกับนางจันท์สุตา เมื่อนางคันทมาลีกลับไป หลวิชัยจึงเตือนคารวิว่ามีให้เฉยเมยต่อนาง เพราะอาจจะเป็นเหตุให้นางโกรธแค้น และยกคำขึ้นมาเป็นข้อเปรียบเปรยสั่งสอนคารวิ ดังบทกลอนที่ว่า

คำบุราณท่านว่าไว้เป็นครู	ธรรมดาติงูให้หลังหัก
จะวางใจไม่ได้ะน้องรัก	มันมักมาดหมายทำร้ายเรา

และหลวียยังบอกควาีอีก ดังบทกลอนที่ว่า

จะมีให้เป็นสุขเฝ้าหยุกหยิก	จุกจิกเจ็บช้ำน้ำใจเจ้า
ขึ้นชื่อว่าศัตรูอย่าดูเบา	นั่งเสียกระนั้นเล่าจะเกิดความ
จงไปฝันผ่อนให้อ่อนลง	หนามยอกยอมบ่งออกด้วยหนาม
อย่าให้เกิดกลียุคกลุกลาม	จะได้ความผาสุกสืบไป

2.2 ใช้เพื่อประชดประชัน ดังตัวอย่างหลังจากที่นางคันทมาลีทะเลาะวิวาทกับนางจันทร์สุดากลับไปแล้ว ควาีก็ไปอ้อนนางคันทมาลีเพื่อให้นางหายโกรธแค้น แต่นางกลับใสจริตกิริยาด้วยการทำลายข้าวของ จนควาีทนไม่ได้จึงกล่าวประชดนาง ดังบทกลอนที่ว่า

ไม่พอที่ตีวัวกระทบคราด	สัญญาติกระต่ายแก่แม่ปลาช่อน
สร้างสัดสะบั้งตัดรอน	จะช่วยเหลือให้ดีก็มีเอา

ควาีกล่าวประชดและเปรียบการกระทำของนางว่าเหมือนกับ “ตีวัวกระทบคราด” กล่าวคือนางเจ็บแค้นควาีที่หลงใหลนางจันทร์สุดา แต่มีอาจจะทุบตีควาีได้ จึงระบายความโกรธแค้นโดยการทำลายของเพื่อให้ควาีรู้ความเจ็บปวดของนาง นอกจากนั้นควาียังกล่าวกระทบว่านางคือ “กระต่ายแก่แม่ปลาช่อน” ซึ่งหมายถึง หญิงค่อนข้างมีอายุที่มีมารยาและเล่ห์เหลี่ยมมาก และมีกิริยาจัดจ้าน เพราะแม้ควาีจะมาตามง้อนางแล้ว แต่นางก็ยังแสดงกิริยา “สะบั้งตัดรอน” จนควาีต้องกล่าวประชดให้นางได้สำนึก

2.3 ใช้เพื่อแสดงความคิดของตัวละคร ดังตอนที่ท้าวสนนุราชไม่อาจจะต้องตัวนางจันทร์สุดาได้ เพราะเกิดความเร่าร้อน จึงทำให้ท้าวสนนุราชมีแต่ความทุกข์ และเสียดายที่ความตั้งใจต้องล้มเหลว ท้าวสนนุราชจึงพยายามคิดจะหาวิธีการที่จะให้นางจันทร์สุดารักและเป็นสมบัติของพระองค์ ดังพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงบรรยายความคิดของท้าวสนนุราชตอนนี้ ดังบทกลอนที่ว่า

จำจะคิดแยบคายสายสน	หาหมอรู้เวทมนต์ทำเสน่ห์
แก้ไขใช้หางอุปเท่ห์	มิได้ด้วยเล่ห์เอาด้วยกล

3. การใช้คำราชาศัพท์โดยไม่เคร่งครัด แม้วรรณกรรมเรื่องควาีจะเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ซึ่งต้องมีเรื่องของกษัตริย์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่น่าสังเกตคือ การใช้ราชาศัพท์ไม่เคร่งครัด หรือไม่ใช้ราชาศัพท์เลย ดังบทกลอนที่ว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสนนุราชประหลาดจิตผิตแล้วแหล
เสียน้ำใจในคอท้อแท้	จนเป็นลมล้มแน่นิ่งไป
ให้เวียนหัวมัวตาหน้ามืด	ครางอืดบ่นออกทอดใจใหญ่

ดูตุ้เดิมเห็นตีมี่น้ำใจ	หมายได้ไม่แคล้วแล้วทีเดียว
มีรักลับแก้วกล้าบ้าเลือด	ดุเดือดเต็มประดาตาเขียว
ไม่รอติดผิดผู้หญิงจริงเจียน	ชี้เกียจเกี้ยวรับแพ้วแล้วแม่คุณ

ท้าวสันนุราชเป็นตัวละครที่มีฐานะกษัตริย์ ตามปรกติถ้อยคำที่ใช้กับกษัตริย์จะต้องใช้ราชาศัพท์ แต่จากตัวอย่างข้างต้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงใช้ถ้อยคำธรรมดาสามัญชนใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ประหลาดจิต เสียใจ เป็นลม ฯลฯ

4. การใช้คำซ้ำ คำซ้ำเป็นการใช้ภาษาอีกประเภทหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงใช้ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ เพื่อให้ภาษาในกลอนบทละครกลมกลืนกับภาษาที่ชาวบ้านพูดกันตามปกติในภาษาไทยมีการใช้คำซ้ำอยู่บ่อยครั้ง ลักษณะการใช้ถ้อยคำที่เป็นคำซ้ำในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิสามารถแยกตามจุดประสงค์ของการใช้ได้ ดังนี้

4.1 ซ้ำเพื่อแสดงความเป็นพหุพจน์ ดังบทกลอนที่ว่า

บัดนั้น	เสนีเหน้อยเหน็ดเที่ยวเตร็ดเตร่
ถึงบ้านหมอรอฟังยังลั้งเล	ทอคะเนเวลาสักห้าโมง
ได้ยินเสียงคนผู้อยู่หนักหนา	เล่นหมากรุกหรือสภาพูดจาโยง
จึงข้ามร่องย่องยืมมาริมโรง	ฝาโปรงเป็นช่องเมียงมองดู
เห็นหนุ่มหนุ่มนั่งล้อมพร้อมหน้า	ขอคาถาตามหอดจ้ออยู่
ค่อยเคาะเปาะเข้าที่เสาประตู	ถามหาตาครูดูทั่วทั้ง

หนุ่มหนุ่ม เป็นคำซ้ำที่แสดงให้เห็นภาพของชายหนุ่มหลายคนที่กำลังล้อมมอเสน่ห์เพื่อขอคาถา ดังนั้น หนุ่มหนุ่ม จึงเป็นคำซ้ำที่แสดงความเป็นพหุพจน์

4.2 ซ้ำเพื่อย้ำความให้หนักแน่น ดังบทกลอนที่ว่า

เมื่อนั้น	นางจันท์สุดาเคื่องขัดอักษมาสัย
จึงขับนางกำนัลทันใด	ออกไปเสียอย่ามาพาที
ให้พระอินทร์ลงมาเชียวเขียว	ก็ไม่เหลียวมาดูอย่าจู้จี้
ไม่ขอพบขอเห็นเช่นนี้	จะสู้ม้วยชีวิมิขอไป

4.3 ซ้ำเพื่อให้ความหมายอ่อนลง ดังบทกลอนที่ว่า

โฉมเอยโฉมเฉลา	เป็นไรเจ้าจึงสะเทินหินห่าง
ยืนอยู่นั่นไยไซ้ที่ทาง	แต่ก่อนนางน้องเอยไม่เคยเป็น
สาละวนสนทนากับอาจารย์	เจ้ามานานแล้วหรือไม่ทันเห็น
คิดว่าต่อเวลาเย็นเย็น	จึงจะไปพูดเล่นเจรจา

นางคันธมาลีได้ทราบข่าวว่าท้าวสนนุราชชุบตัวเป็นหนุ่มรูปงาม นางจึงแต่งตัวขึ้นเฝ้าเมื่อคราวเห็นนางจึงพูดว่า คิดว่าเวลาเย็นจะไปพบนาง

เย็นเย็น เป็นคำซ้ำโดยไม่กำหนดเวลาแน่นอนว่าเวลาเย็นคือเวลาใดการซ้ำคำว่า เย็น จึงเป็นการซ้ำคำให้ความหมายอ่อนลง

4.4 ซ้ำเพื่อเลียนเสียงธรรมชาติ

ตอนจองจำชื่อกา 3 คน ได้แก่ ไวหัต นางคันธมาลี และยายทศประสาธ ดังบทกลอนที่ว่า

บัดนั้น	เสนารับสั่งบังคับให้
ออกมาจัดการทันใด	เร่งไพร่ให้คุมคนโทษมา
จองจำพันธนาการ	นครบาลถือดาบเดินหน้า
ให้ร้องตามโทษตัวที่ชั่วช้า	เสนาตีฆ้อง <u>ปองปอง</u> ไป
คำว่า ปองปอง	เป็นคำซ้ำเพื่อเลียนเสียงฆ้อง

5. การใช้คำแทนชื่อเพื่อบ่งบอกลักษณะ คำแทนชื่อตัวละครเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องความีลักษณะเป็นชาวบ้านมากขึ้น ตามปกติคำที่ใช้แทนชื่อตัวละครมักเป็นคำที่ชาวบ้านคุ้นเคยหรือคุ้นหูเป็นอย่างดี เช่น พระผ่านฟ้า ทราวมวย ฯลฯ แต่การใช้คำหรือสมญานามแทนชื่อตัวละครจะยิ่งเพิ่มรสมากขึ้นเมื่อเนื้อเรื่องดำเนินถึงตอนที่ตัวละครแสดงอารมณ์โกรธ หรือระหว่างที่ตัวละครปะทะคารมกัน การใช้คำแทนชื่อตัวละครฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมีดังนี้

5.1 การใช้คำแทนชื่อตัวละครฝ่ายชาย คำแทนชื่อตัวละครฝ่ายชาย โดยเฉพาะตัวละครที่เป็นกษัตริย์ กวีมักจะใช้คำแทนชื่อเพื่อให้ผู้อ่านเห็นอย่างเด่นชัดว่าเหมาะสมที่จะเป็นใหญ่ มีอำนาจเหนือผู้อื่น หรือเป็นกษัตริย์ผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ ดังบทกลอนที่ว่า

เมื่อนั้น	<u>ทรงธรรม</u> สนนุราชชนเรนทร์สุร
ฟังแจ้งแถลงเล่าคำมูล	ให้เพิ่มพูนภริมย์สมนึก
หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง ดังบทกลอนที่ว่า	
เมื่อนั้น	พระควา <u>ฤทธิรงค์</u> ทรงสวัสดิ์
แกล้งเสวยข้าวของจนท้องคัด	แล้วตรัสสัพยอกหยอกน้อง

คำแทนชื่อควาก็ใช้ว่า ทรงธรรม ฤทธิรงค์ ทรงฤทธิ์ ทรงเดช พระภูมิ

5.2 คำที่ใช้แทนชื่อตัวละครฝ่ายหญิง มักใช้คำแทนชื่อที่บ่งบอกลักษณะความดี หรือความงาม แต่ถ้าตัวละครฝ่ายหญิงมีพฤติกรรมในด้านร้าย คำแทนชื่อก็มักจะปรากฏออกมาในด้าน “ลบ” ดังนี้

นางจันท์สุดา เป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมในด้านดี คำแทนชื่อจึงเป็นคำที่บอกลักษณะความดี เช่น โฉม โฉมตรู เมียขวัญ น้องแก้ว โฉมศรี ดวงสมร ดังบทกลอนที่ว่า

เมื่อนั้น	โฉมจันท์สุดามารศรี
ฟังข่าวเจ้าพาราพาที	เทวีกุลกลับซัดใจ
อีกตัวอย่างหนึ่ง ดังบทกลอนที่ว่า	
เมื่อนั้น	โฉมตรูดยาก็จำได้
เป็นข้าเก่าเจ้าเคยช่วงใช้	จึงพูดจาปราศรัยด้วยเมตตา
ยายหนีนกอินทรีไปช้านาน	ลูกหลานอยู่ไหนไม่เห็นหน้า
หรือนกมันกินสิ้นชีวา	เอาตาผัวอยู่ดอกหรือยาย

นางคันธมาลี เป็นตัวละครฝ่ายหญิงที่มีพฤติกรรมในด้านลบ ดังจะเห็นได้จากคำแทนชื่อของนางซึ่งบ่งบอกถึงความมีอายุ และลักษณะนิสัย เช่น อีเล่า อีอุบาทว์บัดสี จัญไร อีเฒ่าเฝ้าประตู ดังบทกลอนที่ว่า

เมื่อนั้น	พระคาวีช่วยเงินเมินหน้าหนี
นึกในใจพลางนางคนนี้	จะเป็นมเหสีแล้วดีร้าย
ท่วงที <u>อีเฒ่า</u> มิใช่ชั่ว	หน้าเป็นเล่นตัวใจหาย
จะเสแสร้งทำทักทาย	ก็คิดอายอดสูไม่รู้จัก
และอีกตัวอย่างหนึ่ง ดังบทกลอนที่ว่า	
เมื่อนั้น	พระคาวีนึกในใจหมาย
<u>อีอุบาทว์บัดสี</u> ไม่มีอาย	มาเฝ้ายวนชวนชายได้ลงคอ

ยายเฒ่าทศประสาท เป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมในด้านลบเช่นเดียวกับนางคันธมาลี คำแทนชื่อจึงมักเป็นคำในด้านร้าย เช่น ยายเฒ่าทศประสาทชาติไพร่ ยายเฒ่าเจ้าเล่ห์ อีเฒ่าแพศยาอาธรรม อีเฒ่าทรชนคนพาล อีเฒ่าเจ้ามารยา อีเฒ่าจัญไร อีแม่สื่อ อีเฒ่าทรลักษณ์ อีเฒ่าสอพล่อ ดังบทกลอนที่ว่า

บัดนั้น	<u>ยายเฒ่าทศประสาทชาติไพร่</u>
เจ็บปวดยับย้อยด้วยรอยไม้	ฝนไหลหาผลที่บัวมพก
นั่งคิดถึงตัวกลัวตาย	ให้เสียตายชีวน้ำตาตก
ครั้งนี้กูเหมือนอยู่ในรก	เขาตีชกตกต้อยย้อยยับ
พระคาวีมาได้ถึงในวัง	ใครยังไม่แจ้งกิดิตศัพท์
แต่ตัวของกูรู้ความลับ	เห็นจะจับฆ่าเสียด้วยแคนัก

จำจะบอกออกความครั้งนี้

ให้นางคันธมาลีแจ้งประจักษ์

คิดแล้วเฝ้าทูลละอองธุลี

รับมาตำหนักนางเทวี

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงมีวิธีการเลือกสรรการใช้ภาษาเพื่อให้เหมาะสมกับบทละครนอก ดังที่ทรงเลือกใช้ภาษาที่ชาวบ้านมักใช้อยู่เป็นประจำ เช่น การใช้คำคล้องจองกันก็เป็นลักษณะการพูดจาของชาวบ้านที่มักติดสำนวนกลอนที่มีความคล้องจองกัน หรือการใช้คำตามสำเนียงพูด คำคำทอในการทะเลาะวิวาทก็เพื่อชี้ให้เห็นการพูดจาของชาวบ้าน และการใช้ภาษิตก็เป็นวิธีการเลือกสรรการใช้ภาษาที่ทรงมีพระราชประสงค์จะเห็นความเป็นคนช่างคิดของคนไทยที่มักมีการเปรียบเปรยให้ผู้ฟังทราบโดยทางอ้อม เป็นต้น พระอัจฉริยะดังกล่าวจึงน่าได้รับการยกย่องว่าพระองค์ทรงเป็นกวีที่มีพระปรีชาสามารถสมเป็นอัครศิลปินอย่างแท้จริง

สรุปผล

จากการศึกษา จะเห็นได้ว่าเรื่องควาเป็นบทรบเพลงที่มีเนื้อความสมบูรณ์พร้อมด้วยเพลงหน้าพาทย์ และเพลงร้อง มีการใช้ถ้อยคำในบทประพันธ์ที่มีความกลมกลืน เหมาะสมสำหรับใช้แสดงละครและการอ่าน ลีลากลอนกระชับ เนื้อเรื่องน่าสนใจ กษัตริย์มีอำนาจสูงสุด มีสิทธิ์ขาดในทุกเรื่อง มีความเชื่อในไสยศาสตร์ ซึ่งสภาพสังคมในสมัยนั้นมีรูปแบบเป็นสังคมพุทธและพราหมณ์ เคารพในพระพุทธศาสนา แต่ยังคงมีความเชื่อดั้งเดิม เช่น ความเชื่อทางไสยศาสตร์ตามศาสนาพราหมณ์เข้ามาปะปนอยู่ สอดคล้องกับสอดคล้องกับ วัชรภรณ์ กิตติยานุกิตติ (2547, น.26) ที่พบว่าวรรณกรรมส่วนใหญ่ล้วนได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีอินเดียแทบทั้งสิ้น ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการเผยแพร่ศาสนาและการติดต่อสัมพันธ์ค้าขายกับต่างประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก และเป็นสังคมศักดินาคือชนชั้นปกครองมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด เป็นที่เกรงกลัวของขุนนาง เพราะเป็นผู้มีอำนาจสิทธิขาดวินิจฉัยได้ทุกเรื่อง ส่วนด้านการใช้ภาษา ได้แก่ การใช้ถ้อยคำคล้องจอง การใช้คำที่เป็นภาษิต การใช้คำราชาศัพท์โดยไม่เคร่งครัด การใช้คำซ้ำ การใช้คำแทนชื่อเพื่อบอกลักษณะ และการใช้คำตามสำเนียงพูด นอกจากนี้ยังมีบทบาทในฐานะที่เป็นบทประพันธ์เพื่อใช้ในการแสดงละคร

รายการอ้างอิง

กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2533). **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บุญยงค์ เกศเทศ (2545). **วรรณวิเคราะห้ตำนานฉันทลักษณ์กับหลักการใหม่**. กรุงเทพฯ:

สุภาพใจ.

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. (2545). **บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ**

พระพุทธเลิศหล้านภาลัย. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

มูลนิธิสมเด็จพะเทพรัตนราชสุตา. (2553). **นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ 1 .** พิมพ์ครั้งที่ 4 .

กรุงเทพฯ : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.** พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

วัชรารักษ์ กิตติยานุกิตติ.(2547).**การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนวรรณโสทรฉบับ**

จังหวัดนครศรีธรรมราช.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาจารึกภาษาไทย.

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมถวิล วิเศษสมบัติ. (ม.ป.ป.) **วรรณคดีการละคร.** กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรบัณฑิต.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. (2556). **เอกสารการสอนชุดวิชาวรรณคดีไทย หน่วยที่ 1-7.**

(พิมพ์ครั้งที่ 5). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุชาติ หงษา. (2549). **วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สนิท ตั้งทวี. (2528) .**วรรณคดีและวรรณกรรมไทย.** . กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.